

Efektivita výcvikového procesu u študentov pomáhajúcich profesií

Anežka Hamranová

Katedra pedagogickej psychológie FSV a Z UKF Nitra, Slovensko

Úvod

Súčasný trend napredovania spoločnosti kladie vysoké nároky na rozvoj individuálnych schopností jednotlivca, vrátane rozvoja a prehlbovania jeho sociálnych spôsobilostí. Množstvo aktivít, ktoré sa skôr realizovali individuálne alebo len v prítomnosti malého počtu ľudí, sa teraz čoraz viac uskutočňujú vo väčších či menších skupinách. A učitelia zvlášť sa denne dostávajú do kontaktu s jednotlivcami i celými sociálnymi skupinami. Každá z týchto interakcií kladie na nich iné nároky a požiadavky, pričom forma ich sociálnej odpovede môže významne meniť a ovplyvňovať kvalitu medziľudských vzťahov.

Jednou z možností prípravy učiteľa na to, aby vedel vhodne pôsobiť v triede, formovať ju ako efektívnu skupinu schopnú plniť stanovené ciele a vytvárať kvalitné sociálne vzťahy, je to, ak má vlastnú skúsenosť so skupinovými formami práce, akým je sociálno-psychologický výcvik (SPV).

Hermochová (1988) definuje SPV ako systematický, plánovitý prístup na ovplyvňovanie skupinových procesov a skupinového správania. Labáth a Smik (1991) predpokladajú, že SPV ovplyvňuje nielen vonkajšie dimenzie interpersonálnych a sociálnych vzťahov a procesov, ale i intrapsychické procesy a intrapsychickú dynamiku.

Stručne môžeme povedať, že hlavným cieľom je optimalizovať správanie človeka v interakcii s druhými ľuďmi. So vzrastajúcim počtom výcvikových skupín, s ich rôznym zameraním, formou, typom a vekom účastníkov výcviku zároveň vzrastá i počet výskumov zaoberajúcich sa problematikou zisťovania ich efektu (napr. Šramová, 2001, 2002, 2003, Zaťková 2003, Hamranová, Zaťková, 2003, Fichnová, 2001).

Cieľ a hypotéza výskumu

Naším cieľom bolo zistiť, či zámerná stimulácia sociálnych spôsobilostí formou sociálno-psychologického výcviku ovplyvní úroveň sledovaných interpersonálnych charakteristík, a to konkrétne afiliácie a protektívnosti, vo výcvikovej skupine tvorenej vysokoškolskými študentmi – budúcimi učiteľmi. Predpokladali sme, že vplyv sociálno-psychologického výcviku sa prejaví v zmenách afiliácie a protektívnosti v smere posilnenia ich adaptívnych prejavov po absolvovaní SPV v porovnaní so stavom pred SPV v experimentálnej skupine.

Metodika

Dotazník interpersonálnej diagnózy ICL (autori Leary, LaForge, Suczek, in: Kožený, Ganický, 1976) je určený na sledovanie interpersonálneho správania dospelých ľudí. Osobnosť je tu definovaná ako viacúrovňové pletivo pozorovateľných vedomých či skrytých interpersonálnych prejavov jedinca, ktoré sú zamerané na redukciiu úzkosti. Samotný interpersonálny systém je konštruovaný tak, aby na jednom kontinuu bolo možné zisťovať normálne, adaptívne aspekty správania, ako aj abnormálne, maladaptívne extrémny.

Cieľom interpersonálnej diagnózy je určenie typu a súčasne tiež intenzity mechanizmov, ktoré jedinec používa v styku so svojím interpersonálnym okolím s cieľom zabezpečiť pre seba čo najoptimálnejšie podmienky života. Okrem skóre (0-16) jednotlivca v 8 oktantoch (AP – moc a sila, BC – sebestačné sebakpresadzovanie, DE – agresivita a hostilita, FG – nedôverčivá rezistencia, HI – submisivita, JK – slabošská závislosť, LM – afiliácia, NO – protektívnosť) metodika poskytuje možnosť vyjadriť jeho umiestnenie v dvojdimenzionálnom priestore kruhového modelu – indexy DOM (dominancia) a LOV (láska). Pre potreby našej práce probandi označovali, či jednotlivé tvrdenia sú charakteristické pre nich samotných, išlo teda o sebaopisovanie.

Na štatistickú analýzu získaných údajov sme použili Studentov t-test pre korelované súbory.

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo 37 vysokoškolských študentov 2. a 3. ročníka denného štúdia učiteľského zamerania UKF v Nitre rozdelených do dvoch skupín – jednej experimentálnej (ES) a jednej kontrolnej (KS). Zloženie skupín z hľadiska počtu, vekového priemeru a ročníka študentov je uvedené v tab. 1.

Priebeh výskumu

V experimentálnej skupine sme zrealizovali SPV klasického štruktúrovaného typu v trvaní 80 hodín počas dvoch semestrov priebežne po 4 hodiny týždenne v období september 2002 až máj 2003. Cieľom SPV bola podpora sociálnej kompetencie budúcich učiteľov v smere rozvoja optimálnych foriem v interpersonálnom správaní. Merania interpersonálnych charakteristík v experimentálnej skupine boli uskutočnené pred SPV a následne po jeho ukončení. V kontrolnej skupine boli merania uskutočnené paralelne s meraniami u experimentálnej skupiny, ale bez realizácie SPV.

Výsledky

V súlade s výsledkami Zaťkovej (2003) a Popelkovej (2000) sme v experimentálnej skupine zaznamenali v porovnaní pred výcvikom a po jeho ukončení štatisticky významné zníženie hodnôt v oktantoch submisivita (HI), slabošská závislosť (JK), afiliácia (LM) a v indexe LOV (láska) na hladine významnosti 0,01, a v oktante protektívnosť (NO) zníženie hodnôt na hladine významnosti 0,05 (tab.2).

Pokles hodnôt v spomenutých oktantoch naznačuje posun správania smerom k adaptívnejším formám. Adaptívna forma správania spadajúceho do uvedených kategórií sa vyznačuje extravertovaným priateľským správaním, ochotou k spolupráci, konformitou s ohľadom na sociálnu situáciu, zodpovedným a ohľaduplným správaním.

V kontrolnej skupine sme nezaznamenali žiadne významné zmeny po vyhodnotení a spracovaní nameraných výsledkov (tab. 3).

Záver

Vyššie uvedené výsledky, ako aj výsledky, ktoré sme publikovali v niektorých predchádzajúcich príspevkoch (Hamranová 2002a, 2002b, 2003, 2004, Hamranová, Zaťková, 2003) podporujú našu domnienku, že sociálno-psychologický výcvik je prostriedkom k ovplyvňovaniu zdravého psychosociálneho vývinu jednotlivca, a preto je vhodnou súčasťou vysokoškolskej prípravy budúcich učiteľov.

Štúdia bola spracovaná v rámci grantu CGA III/5/2003.

Literatúra:

- Hamranová, A. 2002a. Sociálno-psychologický výcvik a jeho vplyv na skupinovú atmosféru. „Psychológia na rázcestí.“ X. zjazd psychológov. Bratislava: Stimul, 2002a, s. 291-295.
- Hamranová, A. 2002b. Aplikácia sociálno-psychologického výcviku v príprave budúcich učiteľov. Psychológia v škole. Zborník z Česko-slovenskej vedeckej konferencie. Košice: Ústav humanitných vied Prírodovedeckej fakulty UPJŠ, 2002b, s. 92-95.
- Hamranová, A. 2003. Intervenčný program vo výchovno-vzdelávacom procese. In: Zborník prednášok z medzinárodnej konferencie „Slovenské školstvo v kontexte európskej integrácie“. Nitra: UTV PF UKF a CI UKF, 2003, s. 377-379.
- Hamranová, A. 2004. „Vnímaný zážitok komunity“ vo výcvikovom procese. In: Zborník z 8. zjazdu AŠP. Nitra, 2004 (v tlači).
- Hamranová, A., Zaťková, M. 2003. Sociálna atmosféra v priebehu výcvikových programov. In: Práca a jej kontexty. Zborník príspevkov zo „Psychologických dní“. Bratislava, Stimul, s. 279-284.
- Hermochová, S. 1988. Sociálne psychologický výcvik. Príspevek sociálnej psychológie k metodice práce s prirodzenou skupinou. Praha: Univerzita Karlova, 1988.
- Fichnová, K. 2001. Program stimulácie tvorivých schopností detí integrovaný do programu výchovy a vzdelávania detí v materských školách: východiská, popis a predbežné výsledky. In: Školská psychológia – intervenčné programy zamerané na rozvoj osobnosti. Nitra: Pedagogická fakulta UKF, 2001, s. 92-104.
- Kožený, J., Ganický, P. 1976. Dotazník interpersonálnej diagnózy ICL. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1976.
- Labáth, V., Smik, J. 1991. Expoprogram. Bratislava: Psychodiagnostika, 1991.
- Popelková, M. 2000. Sociálno – psychologický výcvik ako prvok edukačného prostredia. In: Sollárová, E. Netradičné podoby edukačného prostredia. Nitra: PF UKF, 2000, s. 164-212.
- Šramová, B. 2001. Agresivita a prosociálne správanie. In: Školská psychológia – intervenčné programy zamerané na rozvoj osobnosti. Nitra: Pedagogická fakulta UKF, 2001, s. 65-79.
- Šramová, B. 2002. Aplikácia intervenčného programu na rozvoj prosociálneho správania. In: Zborník z Česko-slovenskej vedeckej konferencie „Psychológia v škole“. Košice: Ústav humanitných vied Prírodovedeckej fakulty UPJŠ, 2002, s. 160-167.
- Šramová, B. 2003. Výchovné spôsoby a tresty uplatňované v rodine. In: Zborník z konferencie Násilie v rodine a škole. Nitra: FSV UKF, 2003b, s. 103-131.
- Zaťková, M. 2003. Vplyv rôznych typov výcvikových programov na skupinovú atmosféru a interpersonálne premenné. Rigorózná práca. Nitra: FSV UKF, 2003.

HAMRANOVÁ, Anežka. Efektivita výcvikového procesu u študentov pomáhajúcich profesií. In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text príspevku o rozsahu 4 s. je dostupný na priloženom CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.

PŘÍLOHA

Tab. 1: Zloženie skupín z hľadiska počtu, vekového priemeru a ročníka študentov

Skupina	Počet	Muži	Ženy	Ročník	Vek
ES	18	4	14	3	21,5
KS	19	3	16	2	20,8

Legenda: ES – experimentálna skupina, KS – kontrolná skupina

Tab. 2: Výsledky meraní Dotazníkom interpersonálnej diagnózy ICL v experimentálnej skupine ES

ICL	1. meranie		2. meranie		t-test	Signifikancia
	AM	SD	AM	SD		
PA	6,83	1,54	7,33	2,52	0,70	0,491
BC	6,28	6,44	2,29	1,65	0,30	0,768
DE	5,67	5,55	2,14	2,20	0,19	0,852
FG	6,06	6,06	2,26	2,64	0,00	1,000
HI	7,50	6,06	2,94	2,51	3,31	0,004
JK	8,94	7,61	2,26	2,00	3,60	0,002
LM	9,55	7,78	2,64	2,53	3,45	0,003
NO	8,72	7,17	2,24	2,15	2,89	0,010
DOM	50,22	52,28	10,07	8,31	0,97	0,347
LOV	56,83	49,11	8,63	7,70	4,23	0,001

Legenda (platí pre tab. 2 a 3): AM – aritmetický priemer, SD – smerodajná odchýlka, AP – moc a sila, BC – sebestačné sebakpresadzovanie, DE – agresivita a hostilita, FG – nedôverčivá rezistencia, HI – submisivita, JK – slabošská závislosť, LM – afiliácia, NO – protektívnosť, DOM – dominancia, LOV – láska.

Tab. 3: Výsledky meraní Dotazníkom interpersonálnej diagnózy ICL v kontrolnej skupine KS

ICL	1. meranie		2. meranie		t-test	Signifikancia
	AM	SD	AM	SD		
PA	8,16	3,56	7,58	2,46	1,00	0,331
BC	6,21	2,30	6,10	2,83	0,13	0,897
DE	6,37	2,80	6,53	2,43	0,23	0,819
FG	6,95	2,40	6,84	2,81	0,13	0,900
HI	7,02	2,60	7,32	2,75	0,49	0,628
JK	9,16	1,98	8,79	2,82	0,76	0,457
LM	10,10	2,85	9,89	2,13	0,31	0,764
NO	8,84	3,08	9,10	2,56	0,43	0,672
DOM	52,68	11,87	53,21	11,73	0,15	0,880
LOV	57,05	10,72	55,05	9,38	0,77	0,451